

تجربه‌ی کار دسته‌جمعی با شیوه‌ای نو در شناخت و معرفی سرزمین گرگان

رحمت‌الله رجایی*

در نگاه کلی «دانش‌نامه گلستان» کتابی در سه جلد با ۳۰۵ مقاله است که با مطالعه‌ی آن می‌توان سرزمین گرگان (استان گلستان) را شناخت. «دانش‌نامه‌ی گلستان: دایره‌المعارفی (Encyclopedia)» است که مقالات آن بر اساس حروف الفبا تنظیم گردید. اگرچه تمام حروف از «الف» تا «ی» در آن، جای گرفته، ولی جای بسیاری از مقالات خالیست، که باید امیدوار بود دست‌اندرکاران این مجموعه، هم‌چنان تلاش برای گردآوری نهایی این دانش‌نامه را ادامه دهند. هر یک از مقالات دانش‌نامه‌ی

گلستان دربرگیرنده‌ی موضوع‌های متنوع است. که خواننده به راحتی می‌تواند سرزمین گرگان را بشناسد. خواننده‌ی مقالات دانش‌نامه‌ی گلستان اگر علاقه به کسب اطلاعات بیشتر و یا نیازمند مراجعه به منابع باشد، می‌تواند به منابع و مآخذی که در انتهای هر مقاله آمده است، مراجعه کند. نویسندگان مقالات هم به‌طور مختصر در ابتدای جلد اول معرفی شده‌اند.

شیوه‌ای نو در مطالعه و معرفی سرزمین گرگان

پیرامون شناخت و معرفی سرزمین گرگان (استان گلستان) تاکنون کتاب‌ها و مقالات بسیاری نوشته شده است، جدا از مطالب پراکنده در میان کتب، نخستین اثری که به تاریخ این قسمت از شمال ایران اختصاص یافت، کتاب «تاریخ جرجان» اثر سهمی جرجانی بود که در سده‌ی چهارم هجری به تألیف درآمد. بعدها مورخان، ادیبان، باستان‌شناسان، جغرافی‌دانان و بسیاری دیگر از پژوهشگران، پیرامون سرزمین گرگان کار کردند و خالق آثار ارزشمندی شدند که پیش‌تاز همه‌ی آنان، به شکل مدرن، زنده یاد مسیح ذبیحی بود، که گرگان‌نامه و استرآبادنامه را خلق کرد. اما دانش‌نامه‌ی گلستان، اثری متفاوت با دیگر آثار است. این مجموعه بر اساس مدل دانش‌نامه‌نویسی تنظیم شده و در واقع؛ مجموعه مقالات آن، بر اساس حروف الفبا و با استانداردهای دانش‌نامه‌نویسی است که کاری بسیار سخت و مشکل‌می‌باشد. در این سال‌ها به‌رغم انتشار آثار ارزشمند بسیار، جای «دانش‌نامه گلستان» خالی بود که با انتشار این مجموعه، هم‌اکنون اهالی سرزمین گرگان دارای اثری با شیوه‌ی دانش‌نامه هستند.

* مدیر مرکز
و سرپرست
دانش‌نامه
گلستان

توجه به همه ی علوم بشری

دانش نامه ی گلستان (جرجان- استرآباد) اثری صرفاً تاریخی، جغرافیایی، باستان شناسی و ... نیست، بلکه مجموعه ای است که تقریباً تمام علوم بشری را دربرمی گیرد. در این دانش نامه، همه نوع مقالات در حوزه های مختلف دانش بشری یافت می شود. از مقالات پیرامون مشاهیر گرفته تا نوشته ای پیرامون فلان معدن و ... گستردگی موضوعی مقالات نوشته شده، سبب شد تا ما در مرکز دانش نامه ی گلستان، برای سهولت کار، مقالات را صرفاً در دو حوزه ی علوم انسانی و علوم طبیعی تقسیم بندی کنیم.

حضور بخش خصوصی

فعالیت های مربوط به گردآوری دانش نامه ی گلستان توسط بخش دولتی صورت نگرفت و نهادهای حکومتی هیچ یک نقشی در آن نداشتند. تمامی کارها و سرمایه گذاری صورت گرفته در آن، صرفاً توسط مؤسسه ی فرهنگی میرداماد که توسط آیت الله نورمفیدی بنیان گذاری شده است، انجام گردید و تمامی امکانات و هزینه های مرکز دانش نامه ی گلستان به همت مؤسسه فرهنگی میرداماد تأمین شد.

تجربه ی کار دسته جمعی

دانش نامه ی گلستان حاصل یک کار دسته جمعی است. ۸۵ نفر از سراسر ایران، مقالات آن را نوشته اند. این افراد به لحاظ سنی، سیاسی، قومیتی، مذهبی، اجتماعی و ... تفاوت ها با یکدیگر دارند، اما آن چه که آن ها را در این مجموعه به یکدیگر پیوند زد، توجه به سرزمین گرگان در نوشتن مقاله بود. قطعاً به کارگیری این تعداد افراد با توجه به پراکندگی جغرافیایی، شغلی و.... کاری سخت بود که در این مدت انجام شد. علاوه بر این، مدیریت این مجموعه هم به صورت جمعی انجام شد و اعضای شورای راهبردی در این مدت توانستند به رغم تفاوت ها و اختلاف نظرها به تفاهم برسند، امری که همه بر آن اذعان دارند، ضعف ما در کارهای جمعی و موفقیت در کارهای فردی است که دانش نامه ی گلستان با انجام کار جمعی توانست گامی مهم در انجام کارهای جمعی و گسترش روحیه ی تعاون و هم کاری بردارد. مرکز دانش نامه ی گلستان پاتوقی برای اهل فرهنگ، دانشجویان و ...

همه ی کسانی که در حوزه های فرهنگی سرزمین گرگان فعالیت می کنند، می دانند در فاصله ی سال های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۳ مرکز دانش نامه ی گلستان محور فعالیت های فرهنگی بود و بسیاری از اهل فرهنگ استان یا کسانی که از دیگر نقاط برای پژوهش و تحقیق به استان می آمدند در آن جا دیده می شدند. بسیاری از بزرگان فرهنگی کشور، از جمله: دکتر منوچهر ستوده، استاد

حسن انوشه، آقای علی دهباشی، دکتر محمدعلی موحد، دکتر صادق ملک شه‌میرزادی، دکتر رضا شعبانی، دکتر محمدعلی اکبری و .... به آن جا آمدند و با اهل فرهنگ دیدار کردند. علاوه بر اهل فرهنگ، مرکز دانش‌نامه‌ی گلستان محلی برای رفت و آمد دانشجویان رشته‌های مختلف بوده که برای نوشتن رساله‌های خود به آن جا رفت و آمد می‌کردند.

دانش‌نامه‌ی گلستان در برگزیده‌ی همه‌ی اقوام و گروه‌ها

«دانش‌نامه گلستان» متعلق به قوم و قبیله‌ی خاصی نیست. در این دانش‌نامه به همه‌ی اقوام پرداخته شده و هر یک از اقوام در خلق آن سهمی دارند. به طوری که در مورد مسایل فارس‌ها، ترکمن‌ها و قزاق‌ها مقالات متعددی نوشته شد و نویسندگان آن نیز از اقوام بودند، چنان‌که بسیاری از مقالات مربوط به ترکمن‌ها و قزاق‌ها توسط خود آنان به نگارش درآمد.

محور فعالیت‌های فرهنگی استان

بررسی فعالیت‌های انجام شده توسط مرکز دانش‌نامه‌ی گلستان نشان‌گر آن است که بسیاری از مهم‌ترین فعالیت‌های فرهنگی در این مرکز انجام شد. نشست علمی تجلیل از فعالیت‌های دکتر منوچهر ستوده، بزرگداشت زنده‌یاد دکتر ایرج افشار یزدی، برگزاری همایش قنات‌های استان، نشست علمی پیرامون سفرنامه‌های استان و آخرین آن‌ها، نشست تحت عنوان «زمانه، آراء و اندیشه‌های فضل‌الله حروفی استرآبادی» بود که عصر روز دوشنبه ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۶ در تالار اندیشه موسسه فرهنگی میرداماد برگزار شد.

مجموعه‌ای از عکس‌های نفیس

دانش‌نامه‌ی گلستان نه فقط حاوی مقالات متعدد پیرامون سرزمین‌گران (استان گلستان) است، بلکه دارای عکس‌های متعددی است که برخی از آن‌ها دارای ارزش تاریخی و ... هستند. در دانش‌نامه‌ی گلستان دو مجموعه عکس وجود دارد:

(۱) عکس‌های سیاه و سفید که لابه‌لای مقالات و در درون متن قرار گرفته‌اند.

(۲) عکس‌های رنگی بسیار زیبا و شکیل که در انتهای هر یک از مجلدات به چاپ رسیده است.

کتابخانه‌ی تخصصی استان شناسی

یکی از اقدامات مهم در راستای تدوین دانش‌نامه‌ی گلستان، راه‌اندازی کتابخانه‌ی تخصصی استان شناسی است. اگرچه در بسیاری از کتابخانه‌های دولتی و خصوصی، آثاری در مورد سرزمین‌گران وجود دارد، ولی برای نخستین بار مجموعه‌ای از کتاب‌های مرتبط با سرزمین‌گران در حوزه‌های مختلف در مرکز دانش‌نامه‌ی گلستان راه‌اندازی شد که کار پژوهشگران را بسیار آسان می‌کند. کتابخانه‌ی تخصصی استان شناسی، نخستین کتابخانه در

نوع خود است که محل رجوع پژوهشگران بسیاری است.

بستری برای فعالیت‌های جانبی از جمله جمع‌آوری عکس‌ها، اسناد و مدارک

مرکز جمع‌آوری و آرشیو عکس‌ها، اسناد و مدارک تاریخی هم‌اینک بخش مستقلی در موسسه فرهنگی میرداماد است. این مرکز دارای اسناد بسیار مهمی است که طی سال‌های اخیر از مرکز اسناد مجلس، وزارت امور خارجه و افراد جمع‌آوری شد. نخستین گام‌ها برای تشکیل این مرکز و اقدامات اولیه برای گردآوری اسناد مجلس و وزارت امور خارجه و افراد، از مرکز دانش‌نامه‌ی گلستان آغاز شد.

نگاه جهانی

فعالیت پیرامون گردآوری دانش‌نامه‌ی گلستان اگرچه در محدوده‌ی جغرافیایی یک استان صورت گرفت، ولی دست‌اندرکاران این مجموعه، صرفاً نگاه محدود نداشتند، بلکه دید آن‌ها بسیار وسیع و جهانی بود. در واقع در مرکز دانش‌نامه، جهانی نگریسته می‌شد، اما منطقه‌ای عمل می‌گردید. بر همین اساس، در جمع‌آوری مقالات، اصلاً خودمان را محدود به استان نکردیم و آماده‌ی پذیرش مقاله از همه جا بودیم. با همین نگاه، دانش‌نامه‌ی گلستان و هر یک از مقالات را به زبان انگلیسی معرفی کرده و هم‌چنین در داخل متن هم در کنار عنوان‌ها، نام انگلیسی مقالات را نوشته‌ایم.

نام دانش‌نامه

برای نام دانش‌نامه، از واژه‌ی گلستان که نام رسمی استان است استفاده کردیم و آن را «دانشنامه گلستان» نامیدیم. در مشورتی که با بسیاری از بزرگان فرهنگی کشور انجام دادیم، همگی نام «گرگان» را پیشنهاد دادند، هرچند واژه‌ی «گلستان» به هیچ وجه منعکس‌کننده و نشان‌گر تاریخ کهن و مشاهیر سرزمین گرگان نیست، ولی این واقعیت را باید بپذیریم که این استان «گلستان» نام دارد. با انتخاب نام «گلستان» واژه‌اعلام جغرافیایی - تاریخی هم چون «جرجان» و «استرآباد» به حاشیه رفت، در حالی که بسیاری از مشاهیر ما به جرجانی و استرآبادی شناخته می‌شوند، جهت یادآوری نام تاریخی استان، واژه‌های جرجان و استرآباد را در داخل پراکنش نوشتیم.

امید به تداوم راه

هم‌اکنون «دانشنامه گلستان» در کنار انبوه آثار خوب و ارزشمند، می‌تواند معرف سرزمین گرگان باشد. برای خلق این اثر، افراد بسیاری زحمت کشیدند که سپاس و قدردانی خودم را تقدیم تک تک آن‌ها می‌کنم و امیدوارم مسیری را که آغاز کرده‌ایم، هم‌چنان تداوم داشته باشد.